

Gorenje in dinamika požarov

10. predavanje

Vsebina

Kemijsko ravnotežje

Nepopolno gorenje (saje, CO)

Kemijsko ravnotežje

izračunana T_{ap} je previsoka, če ne upoštevamo disociacije

H_2O in CO_2 pri visoki T disociirata, nastanejo še:

CO , H_2 , O_2 , O , H , $\cdot OH$ in NO

sestavo produktov pri določeni T lahko izračunamo s pomočjo

KEMIJSKEGA RAVNOTEŽJA

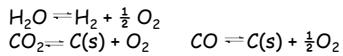

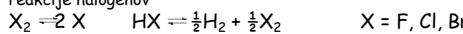

Ravnotežne reakcije v plamenu

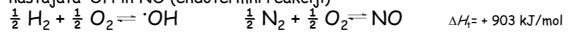
pri visoko T v plamenu potekajo endotermne reakcije - disociacija molekul

reakcije halogenov

nastajata $\cdot\text{OH}$ in NO (endotermni reakciji)

snovi so v plinastem stanju

Kemijsko ravnotežje

za splošno obojestrveno, homogeno reakcijo

je konstanta ravnotežja

$$K_p = \frac{(P_c)^c \cdot (P_d)^d}{(P_A)^a \cdot (P_B)^b} \quad P_c \text{- parcialni tlak plina C [atm]}$$

$$K_p = f(T)$$

je brez enot

Kemijsko ravnotežje

v realnem sistemu je hkrati veliko različnih snovi, veliko ravnotežij, določitev koncentracije in temperature je zapleteno

veliko neznank = veliko enačb
računalniški modeli ali

poenostavitev
produkti gorenja C-H-O spojin v zraku (revna zmes) so:

$\text{CO}_2, \text{H}_2\text{O}, \text{N}_2, \text{O}_2, \text{CO}, \text{H}_2, \cdot\text{OH}, \text{H}, \text{O}$ in NO

bogata zmes še C in drugi plini
spobine s Cl $\text{HCl}, \text{Cl}_2, \text{Cl}$
spobine s S SO_2, SO_3

Kemijsko ravnotežje

$T(K)$ pri kateri disociira določen delež čistega plina, $P = 1 \text{ atm}$

delež	CO_2	H_2O	H_2	O_2	N_2
0,001	1600	1700	2050	2200	4000
0,01	1950	2100	2450	2600	-
0,1	2400	2700	2900	3200	-
0,4	2950	3200	3350	3700	-

Vpliv na kemijsko ravnotežje - Le Chatelier

vpliv zunanjje spremembe na ravnotežje ocenimo
KVALITATIVNO

sistem se odzove tako, da absorbira vpliv spremembe
pri konstantni temperaturi se K_p ne spremeni!!

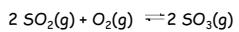

Vpliv množine snovi na kemijsko ravnotežje

sprememba množine reaktantov ali produktov

$$K_p = \frac{(P_{SO_3})^2}{(P_{SO_2})^2 \cdot (P_{O_2})}$$

povečanje ene koncentracije - spremembe vseh koncentracij in
potek reakcije v določeno smer, da se ponovno vzpostavi ravnotežje

povečanje n (reaktantov) - nastane več produktov

povečanje n (produktov) - produkti razpadajo, n (reaktantov) se poveča
zmanjšanje n (produktov) - zmanjšanje n (reaktantov) - zreagirajo

---

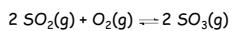

Vpliv tlaka na kemijsko ravnotežje

sprememba tlaka ali prostornine

$$K_p \text{ se ne spremeni!!} \quad K_p = \frac{(P_{\text{SO}_3})^2}{(P_{\text{SO}_2})^2 \cdot (P_{\text{O}_2})}$$

povečanje tlaka (zmanjšanje prostornine) - več produktov
zmanjšanje tlaka (povečanje prostornine) - več reaktantov

Vpliv tlaka na kemijsko ravnotežje

sprememba tlaka ali prostornine

splošno

če se prostornina ravnotežne zmesi zmanjša,
reakcija poteče v smer nastanka manjše množine plinov,

če se prostornina ravnotežne zmesi poveča,
reakcija poteče v smer nastanka večje množine plinov

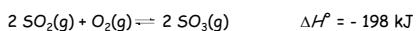

Vpliv temperature na kemijsko ravnotežje

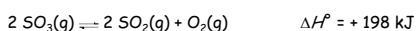
Ob zvišanju temperature bo potekla tista reakcija, pri kateri se dovedena toplota porabi, tj. endotermna reakcija.

$$K_p \text{ se spremeni!!} \quad K_p = \frac{(P_{\text{SO}_3})^2}{(P_{\text{SO}_2})^2 \cdot (P_{\text{O}_2})}$$

eksotermna reakcija poteče, če se T zniža

povišanje T - poteče endotermna reakcija:

Produkti pri gorenju

Kateri produkti nastanejo pri gorenju, je odvisno od:
sestave goriva (organske snovi, kovine, ...) in
pogojev gorenja (revna oz. bogata zmes gori s plameni, tlenje)

Ekvivalentno razmerje (ϕ) je merilo za razmerje med gorivom in
kisikom oz. zrakom.

$$\text{revna zmes (ang. overventilated ali well-ventilated)} \quad \phi = \frac{r}{\frac{m_{zrak}}{m_{gorivo}}} < 1$$

$$\text{bogata zmes (ang. underventilated ali ventilation-controlled)} \quad \phi > 1$$

Nepopolno gorenje - produkti

v požaru je popolno gorenje redko
nepopolno gorenje ogljikovodikov daje več različnih produktov

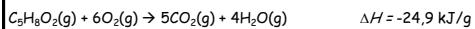
CO , saje (C ali $(C_8H)_n$), ogljikovodiki

pri nepopolnem gorenju se sprosti manj toplote
kot pri popolnem gorenju

Nepopolno gorenje - primer

gorenje PMMA (polimetilmetakrilat)

POPOLNO GORENJE $\chi = 1$

NEPOPOLNO GORENJE

	$\Delta H / [\text{kJ/g}]$	χ
$C_5H_8O_2(g) + 5,5O_2(g) \rightarrow 4CO_2(g) + 4H_2O(g) + CO(g)$	-22,1	0,89
$C_5H_8O_2(g) + 4,5O_2(g) \rightarrow 3CO_2(g) + 4H_2O(g) + CO(g) + C(s)$	-18,2	0,73
$C_5H_8O_2(g) + 3O_2(g) \rightarrow 2CO_2(g) + 3H_2O(g) + CO(g) + C(s) + 0,5C_2H_4(g)$	-11,5	0,43

Saje

-če gori vodik, saj nill!

-ogljik se do 4000 K ne tali - saje so trdni delci C(s) oz. $(C_6H)_n$ ($D \sim 10^{-7} - 10^{-8}$ m)

-nastajajo predvsem v difuzijskem plamenu,
manj v predhodno premešanem

-več saj, več sevanja plamena, saje vplivajo na $\dot{Q}$
(80% sevanja topote zaradi saj, 20% vroči plini (CO_2 , H_2O))

-več saj, nižja T plamena

-saje so glavni vir dima

-rumena barva plamena zaradi sevanja saj (delcev ogljika)

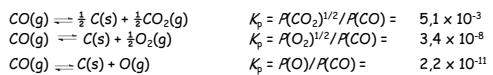

Saje

$r(C)/r(O) < 1$ SAJE ali CO ?

saje lahko nastajajo iz CO pri 2000 K v treh reakcijah:

ravnotežja so pomaknjena proti CO, v ravnotežni reakciji nastane zelo malo C(s)
največ saj nastane po prvi reakciji
v prisotnosti CO_2 , O_2 (produkti), se ravnotežje pomakne proti CO

$r(C)/r(O) < 1$ prevladoju CO

Saje

V sistemu z malo ali nič kisika je količina saj odvisna od $P(H_2)$

C_2H_2 razпадa, nastane vodik in saje, ko je sistem v ravnotežju, se saje ne tvorijo več!!!

če je $P(H_2) > 13,9 P(C_2H_2)$ se saje ne tvorijo, nastaja acetilen

---

Nastanek CO in CO_2

vsaj 2/3 žrtev v požaru umre zaradi dima
največkrat je vzrok zastrupitev s CO
zelo pomembno je, da ocenimo koliko CO nastane pri gorenju

več CO nastane pri nepopolnem gorenju (bogata mešanica)

Izračunamo lahko dobitek produktov gorenja, y

$$y_i = \frac{m_i}{m_f} \quad m_i = \text{masa produkta } i; m_f = \text{masa plinastega goriva}$$

Nastanek CO in CO_2 - teoretično

Teoretični največji dobitek

$\gamma_{\max,CO_2}$ ves ogljik se pretvori v CO_2 (realno v revni mešanici)
 $\gamma_{\max,CO}$ ves ogljik se pretvori v CO (nerealistično, a uporabno pri izračunu koncentracij)

Dobitek produktov gorenja, y je odvisen od količine razpoložljivega kisika.

Revna mešanica

$\gamma_{CO_2} \approx \gamma_{\max,CO_2}$ konstantno, učinkovitost gorenja ni 100%! ($\gamma_{CO_2} / \gamma_{\max,CO_2} < 1$)

Bogata mešanica - odvisno od razmerja gorivo - kisik

$\gamma_{CO_2} < \gamma_{\max,CO_2}$

Nastanek CO in CO_2 - meritev

izmerimo lahko dobitek produktov gorenja, če je dostop kisika neoviran, $y_{i,o}$

Revna mešanica
 $\gamma_{\max,CO_2} \approx \gamma_{CO_2,o}$ učinkovitost gorenja ni 100%
 $\gamma_{\max,CO} \gg \gamma_{CO,o}$

Rezultati meritev so v literaturi.

Produkti pri gorenju različnih goriv

Gorenje - difuzijski plamen

Fuels	revna zmes						bogata zmes					
	Well-ventilated (WV) fires ($\phi < 1$)						Ventilation-controlled (VC) fires ($\phi > 1$)					
	γ_{CO} (g/g)	γ_{CO_2} (g/g)	γ_s (g/g)	$\Delta_{H_{ad}}$ (kJ/g)	Δ_H (kJ/g)	D_m (m ² /g)	γ_{H_2O} (g/g)	γ_{CO} (g/g)	γ_s (g/g)	$\Delta_{H_{ad}}$ (kJ/g)	Δ_H (kJ/g)	D_m (m ² /g)
Propane	2.85	0.005	0.024	44	46.4	0.16	NA	0.23	0.011	—	—	—
Acetylene	2.6	0.042	0.006	37	48.2	0.32	NA	—	—	—	—	—
Ethanol (ethyl alcohol)	1.77	0.001	0.008	26	26.8	NA	NA	0.22	0.0098	—	—	—
Heptane	2.85	0.01	0.037	41	44.6	0.19	NA	—	—	—	—	—
Polystyrene	2.3	0.06	0.16	27	39.2	0.34	NA	—	—	—	—	—
Nylon	2.06	0.038	0.075	27	30.8	0.23	NA	—	—	—	—	—
Polyurethane (flexible) PU	1.5	0.031	0.23	19	27.2	0.33	NA	—	—	—	—	—
Poly(methyl methacrylate)	2.1	0.01	0.022	24	25.2	0.109	NA	0.19	0.032	—	—	—
Wood	1.33	0.005	0.015	12	17.7	0.037	NA	0.14	0.0024	—	—	—
Polyvinyl chloride (PVC)	0.46	0.063	0.14	5.4	16.4	0.40	0.5	0.4	—	—	—	—

Notes: NA = not applicable; — = not measured.

Source: From Tewarson, A., "Generation of Heat and Chemical Compounds in Fires," *SPE Handbook of Fire Protection*.

Nastanek saj in vidljivost

Od količine saj, ki med gorenjem nastanejo, je odvisna vidljivost, ki je obratnosorazmerna z D_m

$$D_m = \alpha \gamma_s$$

D_m optična masna gostota [m²/g]
 α optična gostota delcev aerosola [m²/g]
(ni konstantno $a = f(\gamma_s)$)
1,9 m²/g – gorenje brez plama; 3,3 m²/g gorenje s plamom
 γ_s dobitek saj

Vprašanja

Kako je definirana ravnotežna konstanta K_p za splošno reakcijo?
Od česa je K_p odvisen?

Kako vpliva na ravnotežje zunanjia spremembra (množina snovi, tlak, prostornina, temperatura)?

Katere ravnotežne reakcije so pomembne pri višjih temperaturah v plamu?

Kaj so saje? Pri katerih pogojih nastajajo? Kako nastanek saj vpliva na gorenje in temperaturo plama?

Razložite povezavo med dobitki CO₂, CO in saj (γ_{CO_2} , γ_{CO} in γ_s) ter učinkovitostjo gorenja. Razložite povezavo med vidljivostjo in γ_s .

Računske naloge s K_p .